

ประชาคมหมู่บ้านโดยการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชน
เพื่อความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น*

VILLAGE COMMUNITY THROUGH IN-DEPTH PEOPLE'S
PARTICIPATION FOR TRANSPARENCY IN LOCAL DEVELOPMENT

สมนึก จันทร์โสดา

Somnook Chandsoda

พระสิริชัย ธรรมจรรย์ (สายสิงห์)

Phra Sirichai Thammacharo (Saising)

พระสมพล สมาจรรย์ (ชัยถาวร)

Phra Sompon Smacharo (Chanthaworn)

ศรวุฑ ชันธวิชัย

Sarawut Khanthawichai

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน

Chaiyasit Udomchokenamorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubonratchathani Campus, Thailand

E-mail: somnook_ch@hotmail.com

บทคัดย่อ

การจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านที่ผ่านมาได้ให้ประชาชนเสนอโครงการและลงมติโดยการยกมือเลือกโครงการที่เห็นด้วยมากที่สุดเพียงรอบเดียว โดยประชาชนไม่มีโอกาสศึกษาข้อมูลเชิงลึกของโครงการก่อนลงมติ และโครงการที่ผ่านมติส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นงานรับเหมาจากภายนอกโดยประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ กระบวนการดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความโปร่งใสของโครงการ นำปัญหาที่พบจากกระบวนการประชุมประชาคมหมู่บ้าน มาหารือกับคณะกรรมการหมู่บ้านและได้ร่วมกับประชาชนสำรวจข้อมูลเชิงลึกพบว่า สิ่งคุกคามที่ประชาชนกำลังประสบคือภาระหนี้สินซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการลงทุนซื้อปุ๋ยเคมีทำการเกษตร และพบว่าชุมชนมีศักยภาพและทรัพยากรที่จะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกในการทำเกษตรอินทรีย์ ชุมชนได้ร่วมกันเสวนาเกษตรอินทรีย์และทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากไส้เดือนในการทำนา เกิดนวัตกรรมดินไส้เดือนผสมกากขุรสอินทรีย์ที่ทำให้ผลผลิต ตลอดทั้งคุณภาพดินและระบบนิเวศที่ดีขึ้นกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี นอกจากนี้ได้นำผลการทดลองไปขยายผลในการปลูกพืชสวนและพืชไร่ นำผลการทดลองเกษตรอินทรีย์ไป

* Received 7 November 2019; Revised 20 December 2019; Accepted 27 December 2019

ขยายผลในหมู่บ้านอื่น และได้จัดเสวนาประชาคมหมู่บ้านพบว่าประชาชนมีความพึงพอใจมากที่สุดที่ได้มีส่วนร่วมในการทดลอง มีการเปิดเผยข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นไปด้วยความโปร่งใส ทำให้ประชาชนมีความมั่นใจที่จะนำผลการเรียนรู้ไปแสวงหาความร่วมมือในการสนับสนุนโครงการเกษตรอินทรีย์ในการประชุมประชาคมหมู่บ้านร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: ประชาคมหมู่บ้าน, การมีส่วนร่วมเชิงลึก, ความโปร่งใส, การพัฒนาท้องถิ่น

Abstract

The former village community meetings allowed the people to propose the projects and vote by raising hands in one round. The people, therefore, lacked opportunity for in-depth information study of the projects before voting. Projects passed the voting were mainly infrastructure development contracted by outsiders without people's participation in implementation. Such process has affected the transparency of the projects. The problems found in the process of village community meetings were discussed with the village committee and together with the people made in-depth survey. It was found that threats being faced by the people were the indebtedness partly caused by chemical fertilizer investment in agriculture. It was also found that the community has potentials and resources to cooperate with external agencies in organic farming. The community then organized a seminar on organic farming and tried out rice farming by using earthworm vermicompost. The mixture of vermicompost and monosodium glutamate was innovatively found and helped improving rice produce, soil quality and environment better than chemical fertilizer. In addition, the results were extended in horticulture and other farm crops. The results of organic farming trials were extended to other villages. A seminar on village community meeting was organized and found that the people's highest satisfaction was the participation of the people in the trials. Information of the trials was transparently opened and shared that made the people feel confident in bringing the results of the trials to mobilize support in organic farming project in village community meeting with related agencies.

Keywords: Village Community, In - Depth Participation, Transparency, Local Development

บทนำ

การทำประชาคมหมู่บ้าน เป็นเวทีเสนอโครงการที่ชุมชนต้องการเพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้ข้อมูลและการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ซึ่งได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมเป็นผู้จัดทำบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในระดับชุมชน มีการจัดทำแผนชุมชนที่ใช้ข้อมูลและการมีส่วนร่วมของประชาชน ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน รวมทั้งจัดทำข้อเสนอแผนงานโครงการที่ชุมชนต้องการ นอกจากนี้ให้มีการปรับกระบวนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับภาคีอื่น ๆ อย่างมีธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนารูปแบบการกำกับดูแลโดยภาคประชาชนและชุมชน ตลอดทั้งสร้างความโปร่งใสในการจัดทำและบริหารงบประมาณของท้องถิ่นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน สถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานวิชาการในพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

การมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนเพื่อสะท้อนปัญหา ความต้องการและกำหนดเป็นแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชน อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนยังคงเป็นข้อจำกัดหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่น ดังปรากฏในงานวิจัยของ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ในปี 2559 เรื่อง จิตสำนึกโอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการธรรมาภิบาลท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน และองค์กรวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี ปัญหาสำคัญที่พบโดยเฉพาะในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล คือ ประชาชนและเครือข่ายประชาสังคมขาดโอกาสมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในการค้นหาปัญหาและความต้องการ การเสนอโครงการในการทำประชาคมไม่ได้เกิดจากจิตสำนึกภายในชุมชน ส่งผลต่อการขาดการมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น เช่น การพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณ การดำเนินโครงการและการติดตามตรวจสอบโครงการ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

ความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนในการค้นหาข้อมูล ร่วมรับรู้ข้อมูล และใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการร่วมกันตัดสินใจเพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ความโปร่งใสยังคงเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาท้องถิ่น ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการบริหารจัดการและการให้บริการประชาชนที่ขาดประสิทธิภาพและความโปร่งใสเท่าที่ควร รวมทั้งไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเต็มที่ ขาดระบบการทำงานที่เชื่อมโยงกันเป็น

เครือข่ายแบบบูรณาการโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน การบริหารจัดการและการให้บริการของท้องถิ่นที่ยังขาดประสิทธิภาพและความโปร่งใส กระบวนการที่เปิดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การใช้งบประมาณยังไม่เพียงพอ รวมทั้งการติดตามประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณท้องถิ่นยังขาดระบบที่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว สาขาวิชารัฐศาสตร์และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี จึงได้จัดทำโครงการประชาคมหมู่บ้านโดยการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนเพื่อความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปฏิบัติจริงระหว่างผู้นำชุมชน ประชาชน และอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ความหมายของคำสำคัญ

1. ประชาคมหมู่บ้านและการพัฒนาท้องถิ่น

ระบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2551 ที่ให้คำจำกัดความว่าประชาคมหมู่บ้าน หมายถึง การประชุมราษฎรในหมู่บ้านผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพูดคุย ปรีกษาหารือ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาหรือพัฒนาประเด็นใดประเด็นหนึ่งร่วมกันในการพิจารณาลงมติเรื่องใด หากที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเห็นว่า เป็นเรื่องสำคัญที่จำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นของราษฎรในหมู่บ้าน หรือเป็นเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของราษฎรในหมู่บ้านหรือเป็นเรื่องที่มีกฎหมาย ระบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือหนังสือสั่งการให้เป็นไปตามมติของที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านอาจมีมติให้มีการประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อรับฟังความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวก็ได้ เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดวันประชุมประชาคมหมู่บ้านแล้ว ให้ผู้ใหญ่บ้านเรียกประชุมราษฎรในหมู่บ้านผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านเข้าประชุม (ราชกิจจานุเบกษา, 2551)

กระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ มท 0810.2/ว0600 ลงวันที่ 29 มกราคม 2559 เรื่องแนวทางและหลักเกณฑ์จัดทำและประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ดำเนินการประชาคมท้องถิ่นภายใต้หลักประชารัฐ โดยกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทำให้การดำเนินงานขององค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น มีความสุจริต โปร่งใส ถูกต้อง มีประสิทธิภาพประสิทธิผลและคุณภาพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2551)

2. การมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการรวมตัวกันของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อร่วมกันปรึกษาหารือในเรื่องที่ประชาชนเป็นเจ้าของร่วมกัน นอกจากจะเกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนท้องถิ่นแล้ว การมีส่วนร่วมยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สามารถค้นหาข้อมูลเพื่อกำหนดปัญหาและความต้องการตลอดทั้งร่วมคิดและตัดสินใจกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน (Asset-based approach) และทรัพยากรที่จำเป็นจากภายนอก (Needs-based approach) (ABCD Institute, Northwestern University) (ABCD Institute, 2018)

ประธาน สุวรรณมงคล ได้ให้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน และเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ให้โอกาสหรือมิติของเวลาในการตัดสินใจ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการพัฒนาศักยภาพหรือความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน (ประธาน สุวรรณมงคล, 2558)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจึงมิได้เกิดเฉพาะจากความตระหนักรู้ในผลประโยชน์ที่จะได้รับหากแต่เกิดจากแรงจูงใจที่โน้มน้าวให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่น และตนเองมีเกียรติศักดิ์ศรีที่จะทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่น มีความรู้สึกผูกพันช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม เพื่อให้มีชีวิตที่ดีกว่าทั้งในส่วนของตนเองและในภาพรวมของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน และลดการพึ่งพาหรือการสั่งการจากภายนอก

4. ความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น

Bauhr and Grimes ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความโปร่งใสว่า เป็นการเชื่อมโยงระหว่างความรับผิดชอบตรวจสอบได้ กับการป้องกันการทุจริต รวมถึงการไม่เลือกปฏิบัติหรือการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย (Monika Bauhr and Marcia Grimes, 2012) ได้โยงความโปร่งใสว่าเป็นหลักความเชื่อว่าด้วยความเปิดเผย มีการกระทำตามหลักการที่ได้กำหนดไว้ ให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกันซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักความรับผิดชอบตรวจสอบได้ หลักการมีส่วนร่วมของสาธารณชน และหลักความเป็นประชาธิปไตยแบบอภิปรายไตร่ตรองร่วมกัน นอกจากนี้โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายของความโปร่งใส ว่าหมายถึง กระบวนการข้อมูลข่าวสารที่เชื่อถือได้และทันเวลา โดยข้อมูลข่าวสารเหล่านี้จะต้อง เข้าถึงได้สะดวก เห็นได้ชัดเจน และเข้าใจได้ง่าย (United Nations, 2008)

ประธาน สุวรรณมงคล ได้ให้หลักความโปร่งใส ได้แก่ ความโปร่งใสด้านโครงสร้างของการตัดสินใจที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูล โดยประชาชนได้รับรู้การทำงานของคณะกรรมการตรวจสอบ ประชาชน สื่อ มีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดจ้าง สัมภาษณ์ ประชาชน สื่อ องค์กรพัฒนาเอกชน มีโอกาสควบคุมฝ่ายบริหาร มีกลุ่มวิชาชีพภายนอกร่วมตรวจสอบ (ประธาน สุวรรณมงคล, 2558)

ความโปร่งใสในการทำงานพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับประชาชน จำเป็นต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมนับตั้งแต่ การร่วมรับรู้ที่กำลังเกิดปัญหาใดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ปัญหานั้นมาจากสาเหตุใด ในฐานะที่ประชาชนเป็นผู้รู้ดีที่สุดในทรัพยากรและศักยภาพของชุมชนในท้องถิ่น ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ทั้งนี้ โดยเป็นไปตามหลักความเป็นประชาธิปไตยแบบอภิปรายไตร่ตรองร่วมกัน ยินยอมพร้อมใจในกระบวนการตัดสินใจโดยไม่เลือกปฏิบัติหรือแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ประชาชนควรมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและติดตามตรวจสอบโครงการหรือกิจกรรมของท้องถิ่นอันเป็นผลที่ได้มาจากการร่วมตัดสินใจของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น จึงเป็นหลักพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมประชาธิปไตย ที่ถือว่าสมาชิกทุกคนในสังคมมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ ในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และให้สิ่งที่ได้ตัดสินใจไปแล้วดำเนินไปเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม โดยเป็นไปอย่างซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใสและมีความรับผิดชอบต่อผลการกระทำร่วมกันของทุกฝ่าย

5. ปรากฏการณ์ประชาคมหมู่บ้านในบริบทของตำบลกระโสม

ตำบลกระโสม อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน การบริการวิชาการครั้งนี้ได้เลือกหมู่บ้านขนาดกลาง ได้แก่ บ้านเค็ง หมู่ที่ 5 จำนวนครัวเรือน 179 ครัวเรือน ประชากร 757 คน ในรอบ 3 ปี ที่ผ่านมา โครงการที่ได้ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านทั้งหมดเป็นโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ก่อสร้างและซ่อมแซมถนนลูกรัง ก่อสร้างและขยายไหล่ทางถนนคอนกรีต วางท่อระบายน้ำ จัดระบบประปาหมู่บ้าน ติดตั้งระบบเสียงตามสาย จัดซื้อครุภัณฑ์อำนวยความสะดวกในงานพิธี ทำป้ายสวนสาธารณะ ปรับปรุงภูมิทัศน์รอบหนองน้ำและสวนสาธารณะ

ความสำเร็จของการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ได้รับรู้ปัญหาความเดือดร้อนของแต่ละพื้นที่และรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย ประชาชนได้คัดเลือกและจัดลำดับโครงการเข้าแผนพัฒนาระยะยาวขององค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนได้สิ่งที่ต้องการตามที่ประชาคมไว้

ข้อจำกัดในการทำประชาคมหมู่บ้าน ได้แก่ ประชาชนเข้าร่วมไม่ครบองค์ประชุม สาเหตุสำคัญคือ ประชาชนบางส่วนไม่สนใจเข้าร่วม กำหนดการประชาคมตามนโยบายบางครั้ง

เร่งด่วนประชาชนไม่พร้อม ขาดการสำรวจข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาข้อเสนอโครงการเข้าสู่ประชาคม แต่ละฝ่ายต่างเสนอโครงการที่กลุ่มหรือคุ่มของตนเองต้องการ โครงการที่ประชาชนมีศักยภาพที่จะดำเนินการไม่สามารถผ่านมติประชาคม เช่น โครงการเกษตรอินทรีย์ โครงการเลี้ยงโค (พระสิริ ธมมจาโร (สายสิงห์), 2561) ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้เกิดช่องว่างความไม่มั่นใจต่อความโปร่งใสในการดำเนินการ

การดำเนินโครงการบริการวิชาการรับใช้สังคม

1. การศึกษาปัญหาการจัดประชาคมหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ปัญหาสำคัญที่พบจากการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ผ่านมาคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะแจ้งกำหนดการประชุมประชาคมหมู่บ้าน โดยกำหนดวันให้ประชาชนเสนอโครงการตามที่ชุมชนเห็นว่าเป็นปัญหาและความต้องการ และในวันเดียวกันได้กำหนดให้มีการลงมติโดยการยกมือเลือกโครงการที่เห็นด้วยมากที่สุดเพียงรอบเดียว โดยประชาชนไม่มีโอกาสร่วมกันศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับศักยภาพ ข้อจำกัด ปัญหาและความต้องการ ตลอดทั้งผลได้ผลเสียของโครงการก่อนการตัดสินใจลงมติ การที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้เปิดโอกาสหรือให้เวลาประชาชนในการค้นหาข้อมูลเชิงลึกก่อนการตัดสินใจ ทำให้การลงมติเลือกโครงการเป็นไปด้วยความเร่งรีบ ขาดการวิเคราะห์ วิจัย ใฝ่รู้ หรือการทดลอง ดังปรากฏในโครงการพัฒนาท้องถิ่นระหว่างปี 2558-2560 ที่ผ่านมติประชุมประชาคมหมู่บ้านของตำบลกระโสบ โดยเฉพาะ บ้านเค็ง หมู่ที่ 5 บ้านกระโสบ หมู่ที่ 4 และบ้านดอน หมู่ที่ 3 ส่วนใหญ่จึงเป็นโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นงานรับเหมาจากเอกชนภายนอก โดยประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ซึ่งไม่เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมเป็นผู้จัดทำบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน กระบวนการประชุมประชาคมหมู่บ้านในตำบลกระโสบดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความโปร่งใสของโครงการตลอดทั้งเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สำหรับกรณีการประชุมประชาคมไทยนิยมยั่งยืนของบ้านเค็ง หมู่ที่ 5 เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561 พบว่าประชาชนได้เสนอโครงการที่ประชาชนมีศักยภาพดำเนินการโดยขอรับการสนับสนุนวัสดุที่จำเป็น โดยเฉพาะโครงการเลี้ยงโคและโครงการวัสดุเกษตรอินทรีย์ แต่ไม่ได้รับเสียงสนับสนุนเพียงพอและผลการลงมติดูอยู่ในลำดับที่ 3 และ 6 ตามลำดับ

2. การมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนในการประชาคมหมู่บ้าน

อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ได้นำปัญหาที่พบจากการประชุมประชาคมหมู่บ้าน มาร่วม

หารือกับคณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านเคิ่ง หมู่ที่ 5 ในวันที่ 16 มีนาคม 2561 พบว่าสาเหตุที่โครงการสนับสนุนวัสดุทำปุ๋ยอินทรีย์ไม่ผ่านมติประชาคม เพราะบางหมู่บ้านเคยได้รับการสนับสนุนโครงการจัดซื้อเครื่องอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์ตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน (SML) เช่น บ้านกระโสบ หมู่ที่ 4 และ บ้านดอนหมู่ที่ 3 ได้ตั้งกลุ่มและใช้เครื่องทำปุ๋ยอัดเม็ดจากมูลไก่ เนื่องจากขาดการติดตามตรวจสอบคุณภาพปุ๋ย พร้อมกับปัญหาการบริหารจัดการทำให้กิจการปุ๋ยอัดเม็ดต้องล้มเลิก สำหรับบ้านเคิ่ง หมู่ที่ 5 ได้รับเครื่องอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์แต่ไม่เคยนำไปใช้ประโยชน์ ส่งผลให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อโครงการปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดและกลับมาใช้ปุ๋ยเคมีเช่นเดิม การดำเนินโครงการเชิงนโยบายแบบบนสู่ล่างดังกล่าว ไม่ได้ให้โอกาสประชาชนศึกษาข้อมูลเชิงลึกก่อนจัดซื้อเครื่องอัดเม็ดปุ๋ย เช่น ปุ๋ยประเภทใดเหมาะสมกับพืชชนิดใด จะนำปุ๋ยประเภทใดมาอัดเม็ด มีปริมาณปุ๋ยเพียงพอที่จะอัดเม็ดหรือไม่ การบริหารจัดการการผลิตจะดำเนินการอย่างไร ข้อมูลดังกล่าวจำเป็นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนในการร่วมกันศึกษาข้อมูลก่อนตัดสินใจดำเนินโครงการให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส การที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากเครื่องอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์ดังกล่าวได้ส่งผลให้โครงการวัสดุปุ๋ยอินทรีย์ไม่สามารถผ่านมติประชาคมไทยนิยมยั่งยืนในปี พ.ศ. 2561

เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น คณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านเคิ่ง หมู่ที่ 5 และอาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ได้ร่วมกันหารือแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางแรก โดยวิธีค้นหาปัญหาและความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และแนวทางที่สอง โดยวิธีค้นหาและพัฒนาจากฐานศักยภาพ ประสบการณ์และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และที่ประชุมได้ตกลงร่วมกันดำเนินการตามแนวทางที่สอง ซึ่งปรากฏผล ดังนี้

2.1 ค้นหาศักยภาพ ทรัพยากร ปัญหาและความคาดหวังของชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน อาจารย์และนิสิต ได้ร่วมกับประชาชนดำเนินการ ค้นหาศักยภาพ ทรัพยากร ตลอดจนทั้งปัญหาและความคาดหวังของชุมชน โดยสอบถามความคิดเห็นของประชาชนบ้านเคิ่งทั้ง 6 คุ้ม ผลการสอบถามความคิดเห็น ได้พบจุดแข็งของชุมชนที่มีความสามัคคีพร้อมเพรียง ร่วมแรงร่วมใจ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านมีมนุษยสัมพันธ์ดีกับประชาชน มีวุฒิภาวะและความเป็นผู้นำ ผู้นำและประชาชนมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า จุดอ่อนสำคัญที่พบได้แก่โครงการที่ผ่านประชาคมหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนในการใช้ศักยภาพหรือพัฒนาศักยภาพของตน แม้ว่าจะมีบางโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โดยเฉพาะโครงการปุ๋ยอัดเม็ดอินทรีย์ แต่ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหานี้สินของประชาชนได้ สิ่งคุกคามที่สำคัญของชุมชนคือภาระหนี้สินของประชาชนจากการลงทุนซื้อปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตร โอกาสที่สำคัญของ

ชุมชนคือการใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนโดยเฉพาะภาคเกษตรเพื่อหาทางออกในการลดภาระหนี้สินและเพิ่มรายได้

2.2 หาแนวทางการใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านได้ร่วมกับประชาชนจัดเวทีเสวนาเกษตรอินทรีย์ให้ประชาชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ที่มีประสบการณ์เกษตรอินทรีย์ภูมิปัญญาพื้นถิ่น โดยก่อนการเสวนา ได้มีการทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากไส้เดือนปลุกพืชผักในชุมชน และนำผลการทดลองเชิงประจักษ์ไปนำเสนอในการเสวนาจากการสอบถามข้อมูลผู้เข้าร่วมเสวนาทั้งหมด 30 ครั้วเรือน มีเพียง 1 ครั้วเรือนที่ไม่มีหนี้สินสาเหตุส่วนหนึ่งของหนี้สินเกิดจากการซื้อปุ๋ยเคมีซึ่งพบว่าทุกครั้วเรือนที่ให้ข้อมูลใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อการเกษตร ปัญหาอุปสรรคสำคัญเกิดจากความไม่ไว้วางใจต่อโครงการปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดที่ไม่ประสบความสำเร็จในอดีต โครงการวัสดุทำปุ๋ยอินทรีย์จึงไม่ได้รับเลือกเป็นลำดับแรกจากการประชุมประชาคมหมู่บ้านประชาคมไทยนิยมยั่งยืนในปี พ.ศ. 2561 นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายธุรกิจปุ๋ยเคมีที่ฝังรากลึกในระบบกองทุนหมู่บ้านและระบบสหกรณ์ชุมชน การเสวนาเกษตรอินทรีย์ครั้งนี้ วิทยากรได้เสนอภูมิปัญญาเกษตรอินทรีย์กับการแก้ไขปัญหาชีวิต ได้แก่ การทำการเกษตรแบบสมดุลเชิงพุทธ เกษตรอินทรีย์เพื่อการพึ่งพาตนเอง ศักยภาพของชุมชนในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และการทำการเกษตรอินทรีย์ พร้อมก็นำเสนอผลการทดลองเชิงประจักษ์จากการปลุกผักในชุมชนโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากการเลี้ยงไส้เดือน การเสวนาครั้งนี้ได้สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนต้องการที่จะทดลองทำเกษตรอินทรีย์ โดยลงมติดร่วมกันเลือกครอบครัวทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการทำนาเพื่อนำผลการทดลองไปขยายผลในชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียง ตลอดจนทั้งเพื่อสร้างความมั่นใจในการเสนอโครงการปุ๋ยอินทรีย์สำหรับการทำประชาคมหมู่บ้านในโอกาสต่อไป

2.3 ทดลองเกษตรอินทรีย์และติดตามผล ตัวแทนชุมชนได้เดินทางไปสนทนากลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากไส้เดือน และได้นำผลการสนทนาแลกเปลี่ยนกับครอบครัวตัวแทนทดลองทำนาจำนวน 4 ครอบครัว คณะกรรมการหมู่บ้านโดยการสนับสนุนของสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ร่วมกับครอบครัวทดลองจัดซื้อและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตจากไส้เดือนมาทดลองทำนา ปลุกผักและทำสวน และมีการเปิดเผยข้อมูลผลการดำเนินการให้ชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้สอดคล้องกับ ปธาน สุวรรณมงคล ได้กล่าวถึงหลักการมีส่วนร่วมว่าเป็นการเปิดช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอพร้อมทั้งเห็นคุณค่าในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนให้โอกาสหรือมิติของเวลาให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและหลักความโปร่งใสว่าขึ้นอยู่กับโครงสร้างของการตัดสินใจที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรวมถึงการเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อและการดำเนินการร่วมกัน (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558)

นอกจากนี้ ความโปร่งใสและความรับผิดชอบตรวจสอบได้ในการการตลาดเกษตรอินทรีย์ส่วนหนึ่งเกิดจากเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชนที่มีอยู่เดิม ประกอบกับความตั้งใจร่วมมือในการดำเนินการร่วมกันของประชาชน รวมถึงการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทรัพยากรและผลที่ได้ทั้งภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง สอดคล้องกับ Combaz et al. ที่ได้กล่าวถึงตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อความโปร่งใส ได้แก่ การกระทำการร่วมกัน ความตั้งใจหรือเจตนาธรรมร่วมกันและห่วงโซ่หรือเครือข่ายความสัมพันธ์ในการดำเนินการ ตลอดทั้งการเปิดเผยข้อมูลนับตั้งแต่ทรัพยากรที่ใช้และผลที่ได้จากการใช้ทรัพยากร (Combaz et al, 2014)

ค้นพบนวัตกรรมปุ๋ยไส้เดือนผสมกากชूरอินทรีย์ (อัตราส่วนแปดต่อหนึ่ง) ระหว่างการตลาดใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากไส้เดือนในการทำนา ได้ค้นพบนวัตกรรมการนำกากชूरอินทรีย์มาเสริมปุ๋ยอินทรีย์จากไส้เดือน พบว่าดินในนาข้าวร่วนขึ้น มีปลา สัตว์น้ำอื่นและสาหร่ายน้ำจืดที่บริโภคได้ ข้อควรแก้ไขในการเตรียมดินในฤดูกาลต่อไปคือ ควรนำปุ๋ยไส้เดือนคลุกให้เข้ากับดินก่อนหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวหรือดำนา จะทำให้ปุ๋ยแทรกตัวอยู่กับเนื้อดินได้ทั่วถึงไม่ควรหว่านปุ๋ยหรือหากหว่านควรอัดเม็ดให้มีน้ำหนักไม่ลอยไปตามน้ำในช่วงน้ำหลาก ผลการศึกษาทดลองทำให้เกิดนวัตกรรมเชิงประจักษ์และสร้างความเชื่อมั่นในการใช้ปุ๋ยไส้เดือนหรือปุ๋ยอินทรีย์ผสมกากชूरอินทรีย์ซึ่งต้นทุนต่ำกว่าปุ๋ยเคมี สอดคล้องกับแนวคิดนวัตกรรมทางสังคมของกาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ ว่าเป็นการสร้างประสิทธิภาพแก่องค์กรหรือชุมชนและส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมเชิงประจักษ์ (กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ, 2555)

ครอบครัวทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากไส้เดือน ได้นำผลการทดลองไปแลกเปลี่ยนและสร้างความเชื่อมั่นให้กับครอบครัวอื่นในชุมชนในการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อความยั่งยืนต่อสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์เป็นการผสมผสานวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยผูกพันและใช้ประโยชน์จากพืชและสัตว์ในนาข้าว พืชสวนและพืชไร่ตลอดทั้งส่งเสริมสัมพันธ์ภาพที่เกื้อกูลกันของคนในชุมชนส่งผลให้เกิดความเป็นธรรมและคุณภาพชีวิตที่ดีสอดคล้องกับสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ ที่ได้ให้คำจำกัดความของเกษตรอินทรีย์ว่าเป็นระบบการผลิตที่ให้ความยั่งยืนต่อสุขภาวะของ ดิน ระบบนิเวศ และมนุษย์ เป็นระบบที่อาศัยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นการผสมผสานวัฒนธรรม นวัตกรรม และวิทยาศาสตร์ที่เอื้อประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมที่ใช้ร่วมกัน ตลอดทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรมและคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกส่วนของสังคมที่เกี่ยวข้อง (International Federation of Organic Agriculture Movement-IFOAM, 2005)

อย่างไรก็ตาม ครอบครัวทดลองทำนาจำนวน 2 ครอบครัว ยอมรับว่าไม่มั่นใจและไม่อดทนพอที่จะรอผลผลิตจากการทำนาด้วยปุ๋ยอินทรีย์เพียงอย่างเดียวจึงได้ตัดสินใจนำปุ๋ยเคมีผสมกับปุ๋ยอินทรีย์ในอัตราส่วนที่เท่ากัน ผลการทดลองพบว่าให้ผลผลิตที่ต่ำกว่าแปลงที่

ใช้ปุ๋ยไส้เดือนผสมกากขุรสอินทรีย์ จะเห็นได้ว่า ปัจจัยภายในที่สำคัญคือความศรัทธา คุณธรรม ความอดทนอดกลั้นของผู้ทำการทดลองที่จะช่วยให้ผู้ทดลองมีสติหรือความระลึกถึงสามารถ พิจารณาด้วยเหตุผลสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรชนก ทองลาด และคณะ ที่กล่าวถึงปัจจัยการ พัฒนาธุรกิจตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าคุณธรรมเป็นสาเหตุภายในประกอบด้วย ความเพียรความอดทนและความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ควรปลูกฝัง ความรู้เป็นสาเหตุภายนอกที่ เป็นความรอบรู้ในเชิงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ควรจะมีสติหรือความ ระลึกถึงซึ่งเป็นเครื่องกำกับพฤติกรรมทางธุรกิจหรือวางแผนในทุกเรื่อง (พรชนก ทองลาด และ คณะ, 2559)

ขยายผลการทดลองปุ๋ยไส้เดือนในพืชไร่ พืชสวนและแปลงผัก ชุมชนได้ขยาย ผลการทดลองปุ๋ยไส้เดือนในการทำการเกษตรพืชสวน แปลงผัก และพืชไร่ ภายในชุมชนจำนวน 4 ครอบครั้ว และในหมู่บ้านใกล้เคียงจำนวน 4 ครอบครั้ว พบว่าต้นมะนาวแตกพุ่ม มีใบสีเขียว เข้ม ลำต้นแข็งแรง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีสีเขียวอ่อนกว่าแปลงที่ใช้ปุ๋ยเคมี ต้นหอมกะหล่ำปลี พริกทองและแตงกวา ได้ผลดีมาก สามารถนำผลผลิตไปขายที่ร้านค้าชุมชนได้ นอกจากนี้ยัง พบว่าดินร่วนซุย ประหยัดและปลอดภัยกว่าใช้ปุ๋ยเคมี

ทุกครอบครั้วที่ทดลองใช้ปุ๋ยจากไส้เดือนมีความเชื่อมั่นที่จะใช้เกษตรอินทรีย์ ในการทำนา ทำสวนและปลูกผักในปีต่อไป และในอนาคตครอบครั้วทดลองจะร่วมกับชุมชน ผลักดันโครงการปุ๋ยอินทรีย์เข้าประชาคมหมู่บ้านโดยเฉพาะการเลี้ยงโคกึ่งคู่กับการทำปุ๋ย อินทรีย์จากไส้เดือน อย่งไรก็ตาม ชุมชนยังคงได้รับการชักนำจากบริษัทปุ๋ยเคมีเปิดลินเชื่อผ่าน กองทุนหมู่บ้านและสหกรณ์ชุมชน สะท้อนให้เห็นปัญหานโยบายเชิงโครงสร้างที่เกษตรอินทรีย์ ไม่ได้ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง หากแต่เปิดช่องทางให้เกษตรเคมีเข้า มามีบทบาทในชุมชนสอดคล้องกับ กรีนพีซประเทศไทย ที่กล่าวว่าเกษตรเคมีที่เน้นผลิตเพื่อ ป้อนเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมกำลังกลืนกินมรดกทางภูมิปัญญาโดยการใช้สารเคมีเกษตรและ เทคโนโลยีนำเข้าต่าง ๆ ตามแบบที่เจ้าของเทคโนโลยีหรือบุคคลภายนอกเป็นผู้กำหนด (กรีน พืชประเทศไทย, 2553)

2.4 เสวนาประชาคมหมู่บ้านและการขยายผลผู้นำชุมชนและตัวแทน ประชาชนหมู่บ้านอื่นจำนวน 3 หมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบลกระโสม ได้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาการผลิต และการใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากการเลี้ยงไส้เดือนและนำไปขยายผลโดยปลูกพืชผักใน 3 หมู่บ้าน พบว่าเมื่อเทียบกับการใช้ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์จากไส้เดือนให้ใบพืชผักที่เขียวทนนานกว่าและ ผลผลิตดีกว่า ทั้งต้นหอมข้าวโพด มะเขือ แตงกวาทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในการใช้ปุ๋ย อินทรีย์และเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น

จัดเสวนาประชาคมหมู่บ้านและการทำเกษตรอินทรีย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์และ รัฐประศาสนศาสตร์ ได้ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หัวข้อ

“การทำประชาคมหมู่บ้านและการพัฒนาเกษตรอินทรีย์” พร้อมกับศึกษาแปลงทดลองเกษตรอินทรีย์โดยใช้ปุ๋ยจากไส้เดือน โดยมีผู้เข้าร่วมเสวนาประกอบด้วย ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์ อาจารย์และนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ โดยประชาชนได้ประเมินความสำเร็จในการทำประชาคมหมู่บ้านและการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ปรากฏผล ดังนี้ ความพึงพอใจของประชาชนโดยรวมในการทำประชาคมหมู่บ้านและเกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมาก โดยแยกเป็นรายประเด็นจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของประชาชน อยู่ในระดับมากที่สุด ความพึงพอใจในการทดลองเกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมาก ความเข้าใจในเกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมาก ความเข้าใจในการทำประชาคมหมู่บ้าน อยู่ในระดับมาก แนวทางการแก้ไขปัญหาโครงการในหมู่บ้าน อยู่ในระดับมาก ความเข้าใจในสภาพปัญหาโครงการในหมู่บ้าน อยู่ในระดับปานกลาง ความเข้าใจในแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สิน อยู่ในระดับปานกลาง และ ความเข้าใจในสภาพปัญหาหนี้สิน อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ประชาชนมีความพึงพอใจจากการประชาคมหมู่บ้านและการทำเกษตรอินทรีย์คือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมประชาคมและทดลองเกษตรอินทรีย์ ส่วนค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่น้อยที่สุดคือความเข้าใจในสภาพปัญหาหนี้สินของประชาชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น นโยบายและกระบวนการทำงานของหน่วยงานภายนอกโดยเฉพาะภาครัฐที่โปร่งใส เปิดเผย รับผิดชอบตรวจสอบได้ จึงมีบทบาทสำคัญต่อการจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่น โดยจำเป็นต้องอาศัยโครงสร้างของชุมชนและการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนในการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านร่วมกับส่วนราชการระดับอำเภอหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส เปิดเผย รับผิดชอบตรวจสอบได้ โดยการมีส่วนร่วมของสาธารณชนและความเป็นประชาธิปไตยแบบอภิปรายไตร่ตรองร่วมกัน สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรกประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ สามารถให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ขั้นตอนที่สองประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ ขั้นตอนที่สามประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ขั้นตอนที่สี่ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานติดตามตรวจสอบ และขั้นตอนที่ห้าประชาชนมีส่วนร่วมรับประโยชน์ และเป็นเจ้าของนโยบายสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2550)

สรุป

การบริการผลงานวิชาการรับใช้สังคมเรื่องประชาคมหมู่บ้านโดยการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนเพื่อความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่นครั้งนี้ ได้ค้นพบปัญหาสำคัญของการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านคือ การที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเชิงลึกในการค้นหาข้อมูลก่อนการตัดสินใจลงมติเลือกโครงการ หากแต่เป็นการตัดสินใจเลือกโครงการที่เห็นด้วยมากที่สุดเพียงหนึ่งโครงการโดยการยกมือเพียงรอบเดียวในวันเดียวกันกับการเสนอโครงการตัดสินใจโดยขาดการศึกษา วิเคราะห์ เปรียบเทียบผลได้ผลเสียดังกล่าว ได้ส่งผลให้โครงการที่ผ่านมติประชาคมส่วนใหญ่เป็นโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานซึ่งประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ขณะเดียวกันการดำเนินโครงการโดยการรับเหมาจากภายนอกได้ส่งผลให้ประชาชนไม่มีความมั่นใจในความโปร่งใสของโครงการ สำหรับโครงการที่ไม่ผ่านมติประชุมประชาคมโดยได้คะแนนในลำดับรองลงไป เช่น โครงการเกษตรอินทรีย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ได้ร่วมกับชุมชนศึกษาข้อมูลเชิงลึกพบว่าปัญหาที่คุกคามประชาชนคือหนี้สินจากการลงทุนซื้อปุ๋ยเคมีในภาคเกษตร จึงได้ร่วมกันเสวนาเกษตรอินทรีย์และทดลองทำนา ปลูกพืชไร่และพืชสวน โดยทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากดินไส้เดือน พบว่าผู้ทำการทดลองได้ค้นพบนวัตกรรมดินไส้เดือนผสมกากขุรสอินทรีย์ในอัตราส่วนแปดต่อหนึ่ง ซึ่งทำให้ผลผลิตในนาข้าวได้ผลดีกว่าปุ๋ยเคมีอีกทั้งยังเป็นการฟื้นฟูสภาพดินและระบบนิเวศน์ตลอดทั้งลดต้นทุนในการทำนา ส่วนการปลูกพืชสวนพืชไร่ ปุ๋ยไส้เดือนได้ให้ผลผลิตดีกว่าปุ๋ยเคมี การทดลองดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชาชนมีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีส่วนร่วมในการทดลอง เปิดเผยข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการทดลองด้วยความโปร่งใส และมีความมั่นใจที่จะนำโครงการเกษตรอินทรีย์เข้าสู่การประชุมประชาคมเพื่อจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่นในระดับหมู่บ้านและตำบล

การประชุมประชาคมหมู่บ้านโดยการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชนเพื่อความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากจะให้ประชาชนเสนอโครงการที่ตอบสนองปัญหาและความต้องการแล้ว การตัดสินใจเลือกโครงการไม่ควรดำเนินการในวันเดียวกันกับวันที่เสนอโครงการ แต่ประชาคมหมู่บ้านควรเปิดโอกาสหรือให้เวลาประชาชนร่วมกันสืบค้นและศึกษาข้อมูลเชิงลึกเพื่อนำมาวิเคราะห์ผลได้ ผลลัพธ์ และผลกระทบของโครงการ ก่อนที่จะตัดสินใจลงมติร่วมกันในการเลือกโครงการ การสืบค้นข้อมูลเชิงลึกไม่ควรดำเนินการเฉพาะโครงการที่ผ่านมติในลำดับแรกเท่านั้น หากแต่ควรนำโครงการที่ได้คะแนนในลำดับรองลงไปมาร่วมพิจารณาในการสืบค้นข้อมูลเชิงลึกและนำมาเปรียบเทียบเสนอให้ที่ประชุมประชาคมหมู่บ้านได้ลงมติอีกครั้ง นอกจากนี้ เมื่อโครงการได้ผ่านมติประชาคมหมู่บ้านและบรรจุลงในแผนพัฒนาท้องถิ่นแล้ว เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น

การดำเนินโครงการควรวีถีหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในการดำเนินโครงการ การติดตามผล การประเมินผล ตลอดจนการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. การประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่ผ่านมา ใช้วิธีการให้ประชาชนเสนอรายชื่อโครงการที่ต้องการ แล้วให้ประชาชนยกมือสนับสนุนโครงการที่ตนเองเห็นด้วยมากที่สุดเพียงหนึ่งโครงการ จากนั้นที่ประชุมจะเลือกโครงการที่ได้คะแนนสูงสุด มีบ่อยครั้งโครงการที่ได้คะแนนสูงสุดไม่ใช่เสียงข้างมากของผู้เข้าร่วมประชาคม เพียงแต่มีคะแนนเสียงมากกว่าโครงการอื่น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายเลือกปฏิบัติ การตัดสินใจลงมติเลือกโครงการดังกล่าวจึงไม่ควรดำเนินการโดยการยกมือเพียงครั้งเดียวในวันเดียวกัน แต่ควรเปิดโอกาสหรือให้เวลาประชาชนสืบค้นข้อมูลเชิงลึกเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจร่วมกันของชุมชนอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกันนั้น ควรจะนำโครงการที่ได้คะแนนในลำดับรองลงไปมาร่วมพิจารณาในการสืบค้นข้อมูลเชิงลึกและนำมาเสนอให้ที่ประชุมประชาคมหมู่บ้านได้ลงมติอีกรอบหนึ่งด้วย

2. โครงการตามนโยบายของรัฐที่จำเป็นต้องผ่านการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อให้โครงการเป็นไปอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ควรให้โอกาสประชาชนมีส่วนร่วมในการสืบค้นข้อมูลเชิงลึกก่อนตัดสินใจดำเนินโครงการ เช่น หากรัฐจะส่งเสริมเครื่องอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์ควรให้ประชาชนร่วมสืบค้นข้อมูลว่า ปุ๋ยอินทรีย์ประเภทใดเหมาะสมกับพืชชนิดใดในท้องถิ่น ชุมชนสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ประเภทนั้นได้หรือไม่ มีทรัพยากรเพียงพอต่อการผลิตตามความต้องการของชุมชนหรือไม่ และชุมชนจะมีการบริหารจัดการอย่างไร

3. คณะกรรมการหมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเปิดโอกาสหรือส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้ข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากประสบการณ์ตรงโดยการศึกษาทดลองในการบริการวิชาการรับใช้สังคมครั้งนี้ โดยเฉพาะโครงการเกษตรอินทรีย์ที่มีนวัตกรรมปุ๋ยอินทรีย์จากไส้เดือนและกากขุรสอินทรีย์ นำไปเสนอในการประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งในการเสนอโครงการให้ชุมชนตัดสินใจและนำไปบรรจุลงในแผนพัฒนาท้องถิ่นในระดับหมู่บ้าน ตำบลหรือระดับอื่น การเปิดโอกาสดังกล่าวจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นให้ประชาชนรักการใฝ่รู้ ศึกษาทดลอง สร้างนวัตกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลด้วยความโปร่งใส

4. ควรปลูกฝังทัศนคติใฝ่รู้และความอดทนของทุกฝ่ายโดยเฉพาะประชาชน ในการศึกษาข้อมูลเชิงลึกของประชาชนโดยเฉพาะการศึกษาทดลองก่อนตัดสินใจเลือกโครงการ การทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์ครั้งนี้ผู้ทำการทดลองบางส่วนเห็นว่าปุ๋ยอินทรีย์ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของพืชช้ากว่าปุ๋ยเคมี จึงตัดสินใจนำปุ๋ยเคมีมาผสมกับปุ๋ยอินทรีย์ ด้วยเหตุนี้ ความอดทนของประชาชนในการใช้ระยะเวลาปรับสภาพดินจึงนับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา

เกษตรอินทรีย์ หากสามารถผ่านพ้นช่วงเวลาการปรับสภาพดินได้ เกษตรอินทรีย์จะส่งผลดีกว่า และมีความยั่งยืนในระยะยาว

5. นโยบายของรัฐ เป็นสิ่งสำคัญที่จะลดเกษตรกรเคมีและหันมาสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยผ่านโครงสร้างของชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์ ชุมชน และเวทีประชาคมที่จัดโดยส่วนราชการระดับอำเภอหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล นโยบายดังกล่าวจะส่งผลต่อการลดภาระหนี้สินของเกษตรกรในส่วนของการผลิตและส่งผลต่อการลดรายจ่ายจากความเจ็บป่วยที่ประชาชนได้รับจากสารเคมี

6. ควรหาทางส่งเสริมให้ประชาชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์และใช้ประโยชน์จากเครื่องอัดเม็ด ปุ๋ยอินทรีย์ หาทางผลักดันให้ โครงการเกษตรอินทรีย์ เป็นวาระหลักของการทำประชาคม หมู่บ้าน ในส่วนที่ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และประชาชนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรีนพีซประเทศไทย. (2553). องค์ประกอบเกษตรเชิงนิเวศ. เรียกใช้เมื่อ 6 มีนาคม 2561 จาก <http://www.greenpeace.org/seasia/th/campaigns/gmos/eco-farm/eco-element/>
- กาญจนา แสงลัมสุวรรณ. (2555). นวัตกรรมทางสังคม: ประโยชน์ที่มีมากกว่าที่คิด. *Executive Journal*, 32(3),12-15.
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2558). การบริหารภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- พรชนก ทองลาด และคณะ. (2559). แนวทางการพัฒนาธุรกิจให้มีความยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดลำปางลำพูนและเชียงใหม่. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 21(1), 74-87.
- พระสิริ ธมฺมจาโร (สายสิงห์). (2561). รายงานการประชุมประชาคมไทยนิยมยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 7 มีนาคม 2561 จาก <http://www.mcuir.com/xmlui/bitstream/handle/123456789/303/2561-348>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). รวมบทความวิชาการพระพุทธศาสนา ปรัชญาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ 130 ปี ครบรอบสถาปนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2551. เล่ม 125 ตอนพิเศษ 107 ง .
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2560 จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2550). หลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม. เรียกใช้เมื่อ 8 มีนาคม 2561 จาก https://www.opdc.go.th/content.php?menu_id=5&content_id=708
- ABCD Institute. (2018). Asset- Based Community Development. School of Education and Social Policy, Northwestern University. Retrieved March 31, 2018, from <http://www.abcdinstitute.org/>
- Combaz et al. (2014). Voice Empowerment and Accountability (VEA) Topic Guide International Development Department. Retrieved march 6, 2019, from http://www.gsdr.org/docs/open/gsdrc_vea_topic_guide.pdf
- International Federation of Organic Agriculture Movement- IFOAM. (2005). DEFINITION OF ORGANIC AGRICULTURE. Retrieved March 6, 2019, from <https://www.ifoam.bio/en/organic-landmarks/definition-organic-agriculture>
- Monika Bauhr and Marcia Grimes. (2012). WHAT IS GOVERNMENT TRANSPARENCY ? New Measures and Relevance for Quality of Government. Retrieved march 6, 2019, from https://qog.pol.gu.se/digitalAssets/1418/1418047_2012_16_bauhr_grimes.pdf
- United Nations. (2008). The UNDP accountability system Accountability framework and oversight policy. Retrieved march 6, 2019, from <https://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/Transparenc y/UNDP%20Accountability%20framework.pdf>